

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОБРОБУТУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»

Варук В.В., аспірант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

У статті представлено вітчизняні та зарубіжні підходи щодо визначення сутності поняття державного регулювання добробуту територіальних громад, що використовуються для множини теоретичних і аналітичних цілей, які вимагають роз'яснення. Причому зазначені підходи можна розглядати як з точки зору повсякденного життя людини, так і з точки зору соціального макрорівня. Сформовано основні характеристики та етапи досліджень сутності поняття добробуту територіальних громад.

Розкрито, що місцеві органи влади повинні формувати необхідні умови для соціально-економічного розширення територій та зростання самозайнятості населення, використовуючи можливі фактори для залучення інвестицій, створення нових робочих місць, покращення добробуту населення тощо. Зазначено, що одним із основних завдань державного регулювання у соціально-економічній сфері є забезпечення добробуту громадян, у тому числі членів територіальних громад. Визначено, що основними факторами зростання соціально-економічної системи є: достойний рівень життя, доступність до життєво необхідних благ (одяг, харчування), а також покращення способу та умов життя (трудова та міграційна активність, екологічне та транспортне забезпечення тощо).

Установлено, що на сьогоднішній день формування територіальних громад, не зважаючи на позитивну тенденцію зростання останніми роками, викликає інтерес до вивчення проблемних питань, які потребують вирішення та регулювання. З'ясовано, що державне регулювання добробуту територіальних громад можна представити як використання системи заходів державного впливу на групу людей (членів громад), що взаємодіють у безпосередній близькості, для виконання всіх своїх функцій та досягнення гармонійного зростання соціально-економічної системи за допомогою зміни параметрів фінансово-інвестиційної безпеки та відкритості національної економіки.

Ключові слова: державне регулювання, добробут та територіальні громади.

Постановка проблеми. Процеси децентралізації в умовах трансформації соціально-економічного життя України потребують нових правил їх державного регулювання. Тобто важливим завданням соціально-економічного розвитку держави є покращення рівня і якості життя територіальної громади та створення умов для гармонійного розвитку членів громад. Європейський шлях розвитку України потребує нових форм організації відповідальних органів державної влади та місцевого самоврядування для проведення реформ, що мають на межі підвищення рівня життя своїх громадян. Світовий досвід свідчить, що найкращим чином регіональні економічні, соціальні та політичні проблеми усвідомлюються та ефективно вирішуються виключно на місцевому рівні.

Відповідно, саме місцеві органи влади повинні формувати необхідні умови для соціально-економічного зростання території, використовувати можливі фактори для залучення інвестицій, заохочення підприємницької ініціативи діяльності, малого та середнього бізнесу, розширення податкової бази, сприяти створенню нових робочих місць та зростанню самозайнятості населення. Від результату вирішення вищезазначених питань залежить добробут територіальної громади, темпи зростання накопичень державного та місцевого бюджетів, тобто підвищення добробуту України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукову розробку дослідження поняття «державного регулювання добробуту територіальних громад» внесок зробили такі вчені: G. Delanty [1], S. E. Dudley [2], J. Frydenberg [3], J. Kleinstauber [4], A. Petring [6], N. Stephanopoulos [7], J. Stiglitz [9], Л. Дідківська [15], М. Іжа [16], А. Ткачук [24], Л. Черенько [25], О. Чечель [26] та інші. В своїх роботах вони вивчали різні аспекти економічних проблем державного регулювання добробуту територіальних громад. Відтак, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю з'ясування сутності територіальних громад, які є важливим елементом державного регулювання зростання добробуту та економічної самодостатності країни.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних засад державного регулювання добробуту територіальних громад.

Основні результати дослідження. Особливе значення в сучасній економіці мають питання державного регулювання. Державне регулювання спирається на право держави здійснювати заходи

регулювання із дотримання державних інтересів у різних сферах соціально-економічної діяльності, що виявляється у встановленні державою правил, вимог та стимулів, а також пристосовування соціально-економічні системи до умов, що змінюються, та стимулювання соціального розвитку держави.

На сьогоднішній день існує багато варіантів визначення сутності державного регулювання, що використовується для безлічі теоретичних і аналітичних цілей, які вимагають роз'яснення. На базовому рівні «регулювання» є правилами або нормами, прийнятими урядом, які включають певні наслідки (як правило негативні, наприклад, у формі штрафів). Регулювання здійснюється за допомогою різних інституційних важелів, а саме: парламентів, інших законодавчих органів, міністерств, відомств або за впливу виборців. Відповідно з огляду на різноманітність, інструментами державного регулювання є законодавчі і нормативні документи (конституції, статuti), правила, стандарти, положення тощо.

Так зарубіжні та вітчизняні вчені пропонують різні форми трактування підходів до визначення сутності поняття «державне регулювання», які схематично зображені на рис. 1.

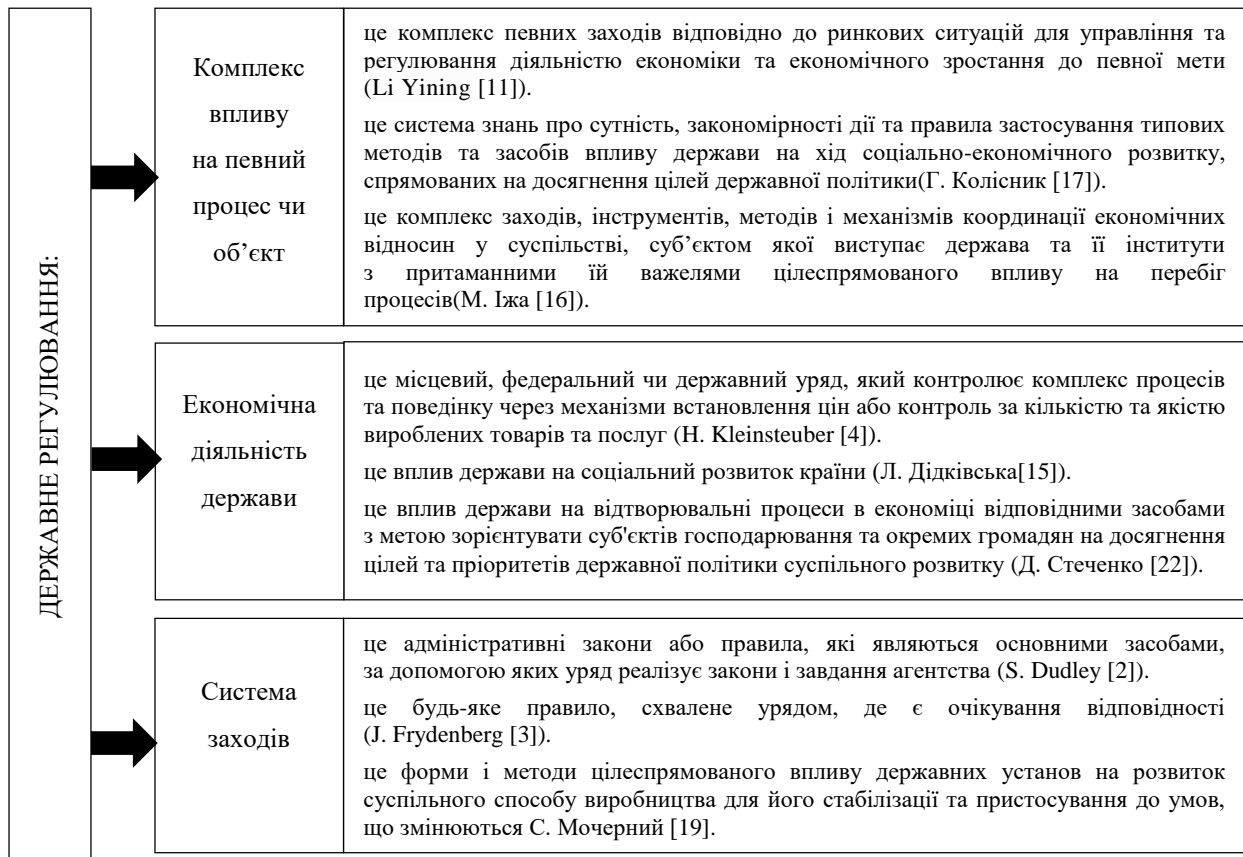


Рисунок 1 – Підходи до визначення сутності «Державне регулювання» (складено автором відповідно до [2, 3, 4, 11, 15, 16, 17, 19, 22])

Для того, щоб краще зрозуміти поняття «державне регулювання», ми повинні уважно розглянути питання:

- які завдання та форми державного регулювання;
- на які сфери направлено державне регулювання;
- як здійснюється регулювання.

Кожне з цих питань має вирішальне значення для більш глибокого усвідомлення того, що стосується державного регулювання. Нижче наведена структура державного регулювання країни (рис. 2).

Згідно із наведеним рисунком, можна зробити висновок, що державне регулювання можна представити як систему заходів державного впливу на членів громад для виконання всіх своїх функцій та досягнення гармонійного зростання соціально-економічної системи.

Одним із основних завдань державного регулювання у соціально-економічній сфері є забезпечення добробуту громадян, у тому числі членів територіальних громад. Розуміння поняття добробуту мінялося з плином часу. Так грецький філософ Платон фактором добробуту вважав наділ землі, з якого може прогудуватися одна людина, а Аристотель розумів, що достаток не є добром, що ми шукаємо, а є корисним для пошуків чогось іншого. А мислителі Стародавнього Китаю вважали, що добробут – це задоволення такого рівня споживання, котрий відповідає статусу людини [23].



Рисунок 2 – Структура державного регулювання (складено автором відповідно до [2, 3, 26])

Історію вивчення сутності поняття «добробут» окремих осіб чи населення можна розділити на етапи досліджень [25]:

1. перший етап (перша половина XIX століття) розглядав питання добробуту на макро- та мікро рівні, як залежності між рівнем заробітної плати і задоволенням потреб працівника, пояснення причин відмінностей рівня отриманого доходу та фактори впливу на підвищення заробітної плати найманого працівника;
2. другий етап (друга половина XIX століття) вивчав питання життєвих стандартів, зокрема визначення реальної вартості життя працюючого населення та встановлення необхідної величини заробітної плати з урахуванням галузевих та регіональних відмінностей;
3. третій етап (XX століття – теперішній час) представляв питання визначення критеріїв середнього класу населення та вивчення явища бідності, доходів та витрат, майнового розшарування. Найголовнішим фактором економічної системи визнається людина, а економіка існує для задоволення потреб та інтересів населення.

Поняття «добробут» можна розглядати як з точки зору повсякденного життя людини, так і з точки зору соціального макрорівня. Добробут сам по собі є концепцією, що залежить від культурних відмінностей, які пояснюють різні концепції добробуту у різних країнах світу. Визначення добробуту, які наведені на рис. 3, змінюється в залежності від розуміння її в економічному або в соціологічному сенсі.

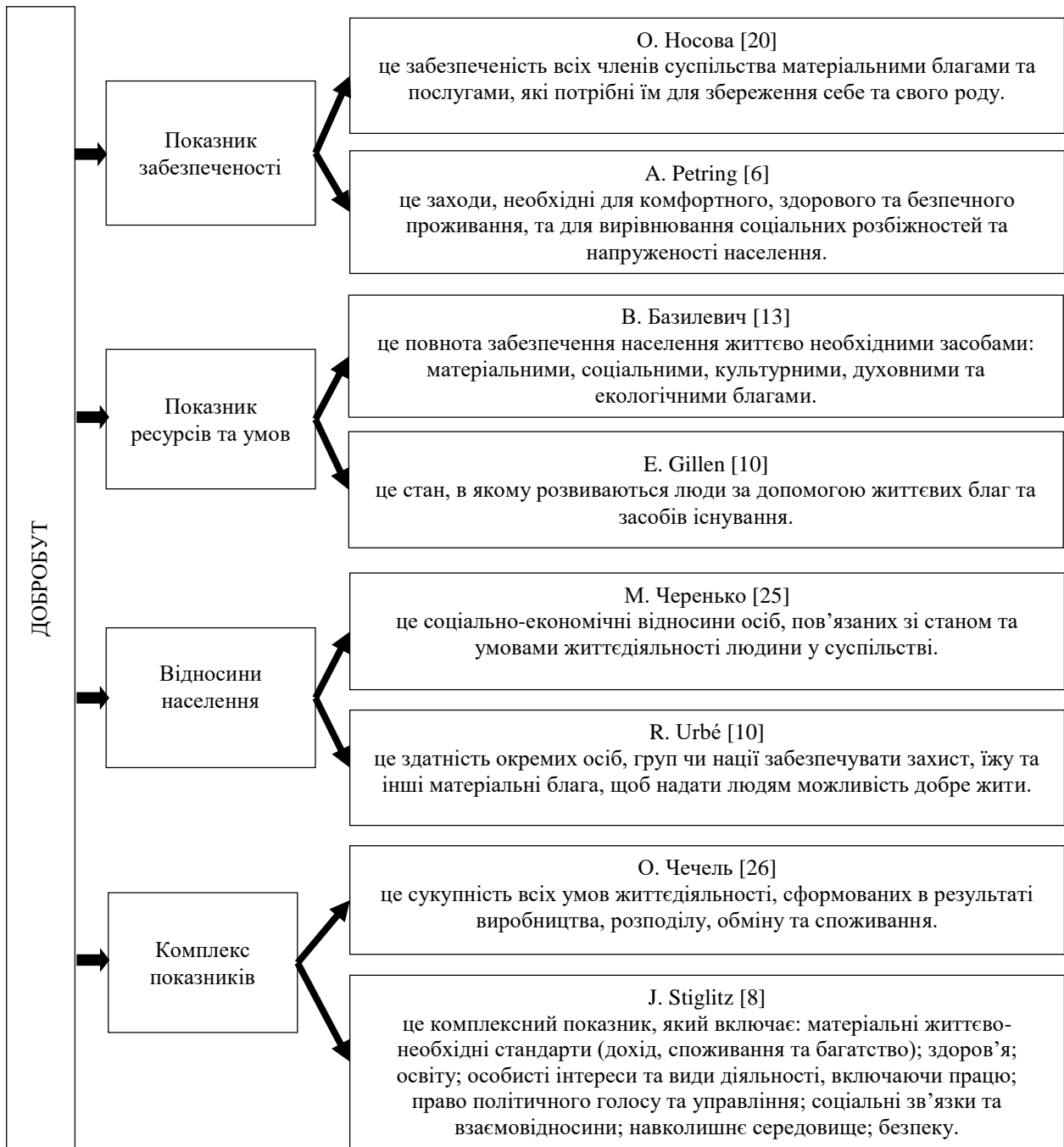


Рисунок 3 – Підходи до визначення сутності поняття «добробут»
(складено автором відповідно до [6, 8, 10, 13, 20, 24, 26])

Згідно із рисунком, можна зробити висновок, що українськими та зарубіжними вченими добробут розглядається як система (певний стан) задоволення потреб життєдіяльності територіальної громади та окремих її членів, які сформовані кількістю доступних благ в результаті розподілу, виробництва, споживання та обміну.

Зарубіжні дослідники добробуту 21-го століття виходять за рамки традиційної моделі добробуту у таких критичних аспектах [9]:

1. ризик та інновації: вчені стверджують, що недосконалість ринків ризиків може послабити здатність та бажання окремих осіб здійснювати ризикові інвестиції, в тому числі в інновації. Таким чином, добробут не тільки призводить до кращих результатів у межах традиційної статичної системи, але й до більш динамічної та інноваційної економіки;

2. країна як спільнота (соціальна солідарність): добробут починається з абсолютно різних умов, а сама країна представляється як громада, як велика родина. Сім'ї піклуються один про одного, що є однією з найважливіших речей, яку вони роблять. Існує національна солідарність між членами сім'ї, які працюють з різними принципами. Етичні норми розглядаються як регулюючі відносини, а не абстрактна цінова система;
3. ендогенні уподобання: будівництво суспільства, включаючи правила економічної гри, впливає на характер особистості, його переконання, уподобання та поведінку. Деякі науковці підкреслюють, що добробут заохочує соціальну солідарність, змушуючи кожную особистість думати більше про спільноту, в якій вона є частиною, і тим самим поліпшити соціальну поведінку в безлічі інших способів;
4. соціальна справедливість: добробут має важливе значення для досягнення соціальної справедливості як вибір правил для суспільства за завісою незнання, перш ніж він знає свою здатність, свою позицію в житті та перш ніж знає ризики, з якими зіткнемося. Стає зрозуміло, що якщо люди не хочуть ризикувати, і якщо ринки не зможуть забезпечити адекватне страхування, то б хотіли, щоб суспільство забезпечувало соціальний захист;
5. підтримка життєвого циклу: люди стикаються з цілою низкою основних потреб, протягом свого життя, наприклад, для забезпечення охорони здоров'я, житла, освіти та інше;
6. розподіл ризиків між поколіннями: існують форми розподілу ризиків між добробутом та ринком, при яких суспільство об'єднує свої ризики, укладаючи соціальні контракти.

Тобто добробут – це комплекс практичного вирішення питань щодо моральності, компромісу та компетенції держави.

Поняття «територіальної громади» також має давню історію, змінюючи свою сутність від давніх греків до епохи Просвітництва. В XVII столітті територіальна громада була заснована на грецькому полісі як об'єднання громадян. В епоху Просвітництва ідея громади втілювала світогляд суспільства. На відміну від держави, громада містила більш безпосередній світ сенсу, приналежності та повсякденного життя [1].

На початку сучасного мислення територіальна громада визначила соціальну сферу «життєвого світу», тобто живого світу повсякденного життя. До кінця дев'ятнадцятого століття територіальна громада розглядалася як громадянський зв'язок, який міг би посилатися на економічні відносини, а також може виражатись у контексті спільного зв'язку або спільності. Таким чином, територіальна громада означала не лише традиції, а й просто суспільні відносини, які виникали навколо ринкового суспільства та буржуазної культури.

На сьогоднішній день в Україні започатковані конституційні правила місцевого самоврядування та затверджена Європейська хартія місцевого самоврядування. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено сутність поняття «територіальна громада». Вважається, що територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [12].

Вітчизняна та зарубіжна література, здійснюючи теоретичне обґрунтування поняття «територіальної громади», накопичила підходи стосовно вивчення цієї проблеми (рис. 4).

При вивченні досліджень питань про громаду, сформовано чотири широкі способи використання цього визначення [1]:

- перший спосіб, який прийнятий переважно соціологами та географами, стосується соціального та просторового формування соціальних організацій у невеликі групи, такі як мікрорайони, невеликі міста або інші просторово обмежені населені пункти;
- другий підхід, який прийнятий науковцями в галузі культури та антропології, застосовує визначення до ідей приналежності та різниці навколо таких питань, як тотожність;
- третій підхід розглядає спільноту як форму політичної мобілізації, натхненої радикальною демократією, яка спонукає «спільноту дій» протистояти соціальній несправедливості;
- четвертий підхід відображає такі питання як близькість і відстань, співіснування та відсутність, що є ключовими для більш статичних концепцій спільноти, оскільки соціальні контакти розтягуються на великі відстані, отже суспільні відносини перебудовуються за традиційними категоріями місця.

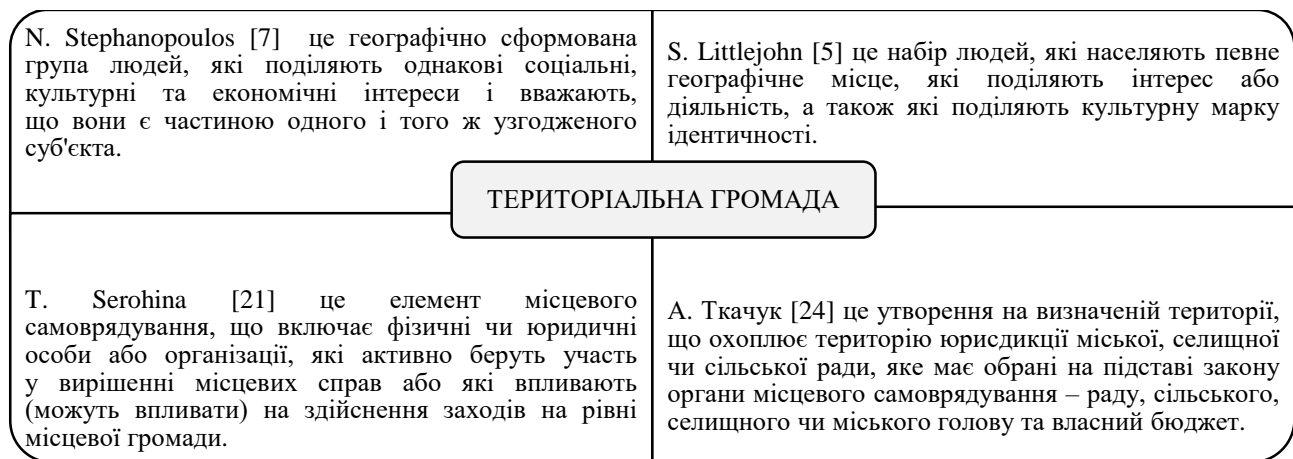


Рисунок 4 – Підходи до визначення сутності поняття «територіальна громада» (складено автором відповідно до [5, 7, 21, 24])

Тобто вищезазначений підхід ґрунтується на підйомі світового суспільства та на основі таких процесів, як транснаціональна мобільність та розвиток діаспори, а також технологічний розвиток, такий як глобальні комунікації та Інтернет.

Вчений Деланті, у своїх дослідженнях, стверджує, що «спільноти залежать від сили спілкування, щоб виробити нові форми соціального з'єднання та приналежності, де окремі особи поєднуються та мають різні зв'язки з різними громадами. Сьогоднішня спільнота є абстрактною, в ній відсутня видимість і єдність, а більш уявний стан, ніж символічна реальність на основі фіксованих орієнтирів» [1].

Згідно із вищезазначеними визначеннями сутності поняття «територіальна громада» можна сформулювати основні характеристики даного поняття (рис. 5).

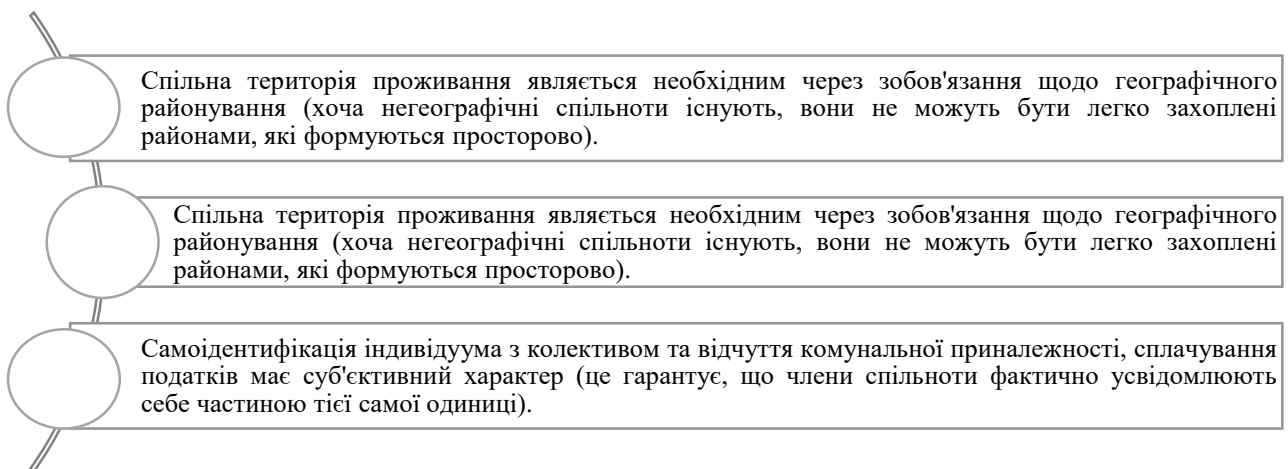


Рисунок 5 – Основні елементи територіальної громади (складено автором відповідно до [9, 21])

Таким чином, вивчивши та проаналізувавши наведені визначення, можемо зробити висновок, що вони по-різному розкривають сутність поняття «державного регулювання добробуту територіальних громад» і, як наслідок, кожне визначення по-різному трактує мету державного регулювання у цій сфері. Тобто розглянута розмаїтість визначень створює умови для виникнення механізмів державного регулювання, які не мають очікуваних результатів. Відповідно, для досягнення поставлених задач, викликає необхідність конкретизації державного регулювання добробуту територіальних громад.

У свою чергу, добробут розглядається як система (певний стан) задоволення потреб життєдіяльності територіальної громади та окремих її членів, які сформовані кількістю доступних благ в результаті розподілу, виробництва, споживання та обміну. При цьому, під територіальною громадою розуміється група людей (населення, бізнес-операторів та персоналу державних служб), які взаємодіють у безпосередній близькості, що включає розділ інформації, ресурсів та допомогу, а також встановлення взаємозв'язків між споживачами та місцевими організаціями.

На сьогоднішній день ми можемо проаналізувати динаміку об'єднання територіальних громад за три роки, так як процес формування громад почався з 2015 року (рис. 6).

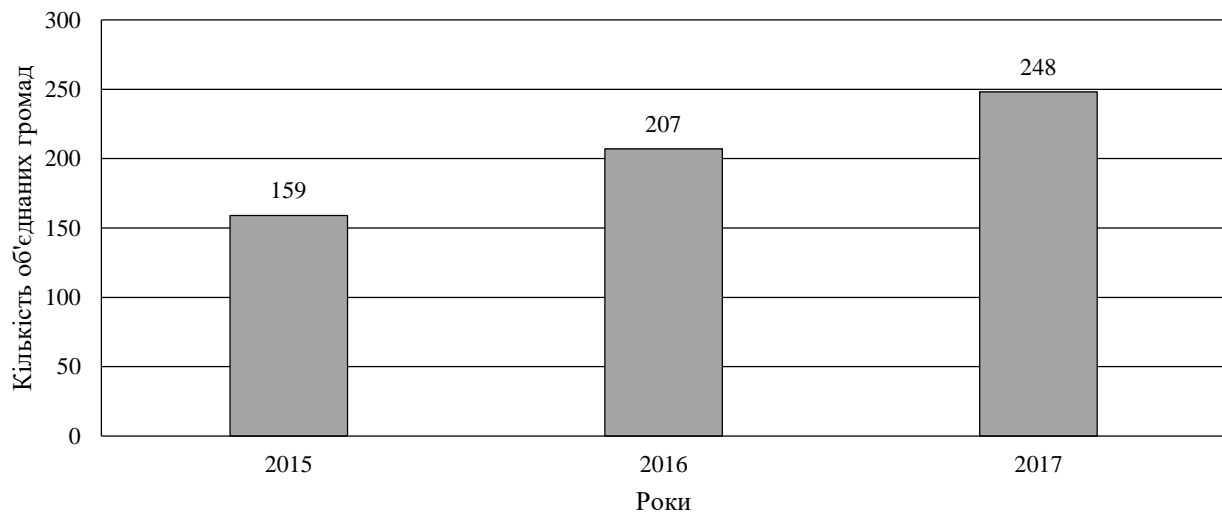


Рисунок 6 – Територіальні громади України за період 2015-2017 роки
(складено автором відповідно до [14])

Згідно з рисунком, станом на 2017 рік в Україні сформовано 248 територіальних громад, які об'єднали 1370 рад з кількістю населення 2573595 чоловік. Дані за період 2015-2017 років свідчать про позитивну динаміку збільшення територіальних громад [14]. Не дивлячись на тенденцію збільшення, формування територіальних громад викликає інтерес до вивчення проблемних питань, які потребують вирішення та регулювання.

Висновки. Виходячи із визначень базових понять, що становлять сутність «державного регулювання добробуту територіальних громад», можна заключити, що воно передбачає використання системи заходів державного впливу на групу людей (членів громад), які взаємодіють у безпосередній близькості, для виконання всіх своїх функцій та досягнення гармонійного зростання соціально-економічної системи за допомогою зміни параметрів фінансово-інвестиційної безпеки та відкритості національної економіки (поділу праці, зон вільного підприємництва, інвестиційного клімату, ступенів захищеності інтересів населення тощо).

Основними факторами зростання соціально-економічної системи є:

- соціально-економічне зростання (рівень життя), а саме: достойний рівень медичного обслуговування, освіти, житлово-комунальних послуг, сприятливої соціально-демографічної ситуації, доходів населення тощо;
- збільшення доступності до життєво необхідних благ (одяг, харчування тощо);
- покращення способу життя, а саме: трудова та міграційна активність;
- покращення умов життя, а саме: екологічне та транспортне забезпечення.

Таким чином, одним із основних завдань державного регулювання у соціально-економічній сфері є забезпечення добробуту громадян, у тому числі членів територіальних громад.

Література

1. Delanty G. Community / G. Delanty. – London and New York: Routledge, 2010. – 205 p.
2. Dudley S. E. Regulation: A Primer / S. E. Dudley. – Washington: The George Washington University Regulatory Studies Center, 2012. – 128 p.
3. Frydenberg J. The Australian Government Guide to Regulation, Commonwealth of Australia / J. Frydenberg // Department of the Prime Minister and Cabinet. – 2014. – P. 1-68.
4. Kleinstauber H. J. Self-Regulation, Co-Regulation, State Regulation / H. J. Kleinstauber // OSCE. – 2014. – P. 59-121.
5. Littlejohn S. W. Encyclopedia of communication theory / S. W. Littlejohn, K. A. Foss. – The United States of America: SAGE, 2009. – 1174 p.
6. Petring A. Welfare State and Social Democracy / A. Petring. – Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012. – 160 p.
7. Stephanopoulos N. O. Redistricting and the territorial community / N. O. Stephanopoulos // University of Pennsylvania Law Review. – 2012. – P. 1379-1477.
8. Stiglitz J. E. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress / J. E. Stiglitz // Eurostat. – 2015. – P.143-233.

9. Stiglitz J. E. The Welfare State in the Twenty First Century / J. E. Stiglitz // *The Welfare State and the Fight against Inequality*. – 2015. – P. 1-24.
10. Urbé R. The future of the welfare state / R. Urbé, E. Gillen. – Breisgau: Lambertus-Verlag Freiburg, 2012. – 368 p.
11. Yining Li Chinese Economy in Disequilibrium / Yining Li. – Berlin: Springer, 2013. – 202 p.
12. Закон України Про місцеве самоврядування в Україні Редакція від 02.08.2017, підстава 2119-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
13. Базилевич В. Д. Макроекономіка / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К.: Знання, 2007. – 703 с.
14. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/gromada>.
15. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. – К.: Знання-Прес, 2008. – 213 с.
16. Іжа М.М. Енциклопедія державного управління / М. М. Іжа, В. Г.Бодров. – К.: НАДУ, 2011. – 648 с.
17. Колісник Г. М. Вибір методів державного регулювання витратами підприємницького сектору / Г. М. Колісник // *Глобальні та національні проблеми економіки*. – 2016. – С. 265-271.
18. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки / І.Р. Михасюк, Л.А. Швайка. – Львів: «Магнолія плюс», 2006. – 220 с.
19. Мочерний С.В. Економічна теорія / С.В. Мочерний. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.
20. Носова О. Л. Національна економіка / О.Л. Носова. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 512 с.
21. Серохина Т. Територіальна громада: системний підхід до просування функцій окремих елементів / Т. Серохина // *Аспекти державного управління*. – 2016. – С. 70-75.
22. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки / Д.М. Стеченко. – К.: Знання, 2007. – 271 с.
23. Тарасевич В.М. Історія економічних вчень / В.М. Тарасевич, Ю.Є. Петруні. – К.: «ЦУЛ», 2013. – 352 с.
24. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація / А. Ткачук. – К.: ТОВ «Софія», 2012. – 120 с.
25. Черенько Л.М. Рівень життя населення України / Л.М. Черенько. – К.: Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.
26. Чечель О.М. Державне управління в економічній сфері / О.М. Чечель. – Вінниця: Нілан, 2015. – 371 с.

References

1. Decentralization of power (Official site). Retrieved from: <http://decentralization.gov.ua/gromada>.
2. Delanty, G. (2010). *Community*. London and New York: Routledge.
3. Dudley, S.E. *Regulation: A Primer* (2012). Washington: The George Washington University Regulatory Studies Center.
4. Frydenberg, J. (2014). *The Australian Government Guide to Regulation*. Commonwealth of Australia, 1-68.
5. Kleinstauber, H.J. (2014). *Self-Regulation, Co-Regulation, State Regulation*. OSCE, 59-121.
6. Littlejohn, S. W., & Foss, K. A. (2009). *Encyclopedia of communication theory*. The United States of America: SAGE.
7. Petring, A. (2012) *Welfare State and Social Democracy*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
8. Stephanopoulos, N. O. (2012) *Redistricting and the territorial community*. University of Pennsylvania Law Review, 1379-1477.
9. Stiglitz, J. E. (2015) *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Eurostat, 143-233.
10. Stiglitz, J. E. (2015) *The Welfare State in the Twenty First Century*. Inequality, 1-24.
11. Urbé, R., & Gillen, E. (2012) *The future of the welfare state*. Freiburg: Lambertus-Verlag.
12. Yining, Li (2013) *Chinese Economy in Disequilibrium*. Berlin: Springer.
13. The Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine», № 2119-19 (Official site). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (in Ukr.).
14. Bazilevich, V. D., & Bazilevich, K. S. (2007) *Macroeconomics*. Kyiv: Znannia (in Ukr.).
15. Chechel, O. M. (2015) *State regulation in the economic sphere*. Vinnytsia: Nilan (in Ukr.).
16. Cherenko, L. M. (2006) *The standard of living of the population of Ukraine*. Kyiv: Publishing House «Consultant» (in Ukr.).
17. Didkivska, L. I., & Holovko, L. S. (2008) *State regulation of Economy*. Kyiv: Znannia-Pres (in Ukr.).
18. Izha, M. M., & Bodrov, V. H. (2011) *Encyclopedia of Public Administration*. Kyiv: NADY (in Ukr.).
19. Kolisnyk, H. M. (2016) *Selection of methods of state regulation of expenses of the entrepreneurial sector. Global and national problems of the economy*, 265-271 (in Ukr.).
20. Mihasyuk, I. R., & Shvaika, L. A. (2006) *State regulation of Economy*. Lviv: «Magnolia Plus» (in Ukr.).
21. Mocherny, S. V. (2009) *Economic theory*. Kyiv: Academy (in Ukr.).
22. Nosova, O. L. (2013) *National Economy*. Kyiv: Center for Educational Literature (in Ukr.).
23. Serohina, T. (2016) *Territorial community: a systematic approach to advance functions of individual elements. Public administration aspects*, 70-75 (in Ukr.).
24. Stecenko, D. M. (2007) *State regulation of Economy*. Kyiv: Znannia (in Ukr.).
25. Tarasevich, V. M., & Petruni, Y. E. (2013) *History of economic thought*. Kyiv: «CEL» (in Ukr.).
26. Tkachuk, A. (2012) *Local Self-Governance and Decentralization*. Kyiv: Sofia (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції 15.10.2017.